

מסמך רקע לקראת דיון בנושא :

פיקוח על טיפולם של אפוטרופוסים בחסויים

מוגש לוועדה

לפניות הציבור

כתיבה: יפעת שי, עובדת מחקר ומידע
אישור: שמוליק חדד-חזקיה, ראש צוות
עריכה לשונית: מערכת "דברי הכנסת"

י"ט באייר תשס"ד
10 במאי 2004

1. רקע

הוועדה לפניית הציבור מתכנסת ב-11 במאי 2004 לישיבה בנושא "פיקוח על טיפולם של אפוטרופוסים בחסויים", בעקבות פניות לוועדה שלפיהן אין פיקוח מספק על פעילותם של אפוטרופוסים, הן בתחום הכספי הן בכל הקשור בטיפול הפיזי השוטף. בשל פגיעותם של החסויים, ומכיוון שרובם אינם מסוגלים לבטא את רגשותיהם ואת רצונותיהם, יש לפיקוח חשיבות רבה. באמצעות הפיקוח אפשר לוודא שהאפוטרופוס דואג למיציא זכויותיו של החסוי ואינו מנצל אותו.

לפי נתוני האפוטרופוס הכללי, בסוף שנת 2003 היו 29,503 חסויים.¹ המסמך שלהלן מציג מידע כללי על נושא האפוטרופוסות ועל ניהול גמלה, וכן את עיקרי דוח מבקר המדינה האחרון בנושא. נוסף על כך המסמך סוקר את פעילותם של כמה גורמים בנושא: האפוטרופוס הכללי, המוסד לביטוח לאומי וגופים המשמשים אפוטרופוסים ומקבלי גמלה. יצוין כי עד למועד כתיבת המסמך לא השיב משרד הרווחה לפנייתנו.

2. מידע כללי – אפוטרופוסות וניהול גמלה

כאשר אדם אינו מסוגל לטפל בענייניו, ברכושו או בגופו, אפשר למנות אדם או גוף במקומו כדי שיטפל בענייניו – כולם או מקצתם, לפי הצורך ולפי הנסיבות. שני סוגי חסות רלוונטיים לעניינינו – אפוטרופוסות וניהול גמלה.

2.1 אפוטרופוסות

יש שני סוגים של אפוטרופוסות: סוג אחד הוא האפוטרופוסות הטבעית של הורים על ילדיהם הקטינים, והסוג השני הוא אפוטרופוס על-פי מינוי של בית-משפט, והוא השייך לעניינינו. רוב החסויים שבית-המשפט ממנה להם אפוטרופוס הם חולי נפש, בעלי פיגור שכלי, קשישים תשושי נפש או קטינים, הגרים במוסדות או במסגרת הקהילה.² הבקשות למינוי אפוטרופוס לחסוי מוגשות לבית-המשפט לענייני משפחה. את הבקשה למינוי אפוטרופוס יכול להגיש בן זוג, קרוב, היועץ המשפטי לממשלה או בא כוחו – היועץ המשפטי של משרד הרווחה.³ בית-המשפט הוא המוסמך למנות בצו אפוטרופוס לחסוי. על-פי רוב, פקידי הסעד ברשויות המקומיות מחליטים מי מועמד מתאים לשמש אפוטרופוס.⁴ האפוטרופוסות יכולה להיות לעניינים שונים – לענייני גוף, לענייני רכוש או אפוטרופוסות כלליות. כמו כן, אפוטרופוס יכול להתמנות לפרק זמן מוגבל (מינוי זמני) או לצמיתות (מינוי קבוע).

¹ איריס פרידמן, רו"ח, ממונה ארצית פיקוח על אפוטרופוסים ומנהלי עיזבון במשרד המשפטים, פקס, 9 במאי 2004.

² מבקר המדינה, דוח שנתי מס' 52' לשנת 2001, 29 באפריל 2002, עמ' 175.

³ שם.

⁴ איריס פרידמן, רו"ח, ממונה ארצית פיקוח על אפוטרופוסים ומנהלי עיזבון במשרד המשפטים, פקס, 9 במאי 2004.

2.1.1 מתי ממנה אפוטרופוס

סעיף 33 לחוק הכשרות המשפטית והאפוטרופסות, התשכ"ב-1962, קובע כי **בית-המשפט רשאי למנות אפוטרופוס בכמה מצבים:**

- לקטין ששני הוריו מתו, הוכרזו פסולי דין,⁵ האפוטרופסות נשללה מהם, הם אינם מסוגלים למלא את חובותיהם לפי חוק או נמנעים מלמלא חובותיהם;
- לקטין שאחד מהוריו נפטר או לקטין שהגבלה האפוטרופסות של אחד מהוריו (סעיפים 28 ו-29 לחוק);
- לפסול דין;
- לאדם שאינו יכול לדאוג לענייניו דרך קבע או דרך ארעי, ואין מי שמוסמך לדאוג להם במקומו או מוכן לעשות זאת;
- לאדם שאין אפשרות לזהותו;
- לעובר.

2.1.2 מי יכול להתמנות לאפוטרופוס

לפי סעיף 34 לחוק הכשרות המשפטית והאפוטרופסות, התשכ"ב-1962, יכול להתמנות לאפוטרופוס אדם יחיד, תאגיד או האפוטרופוס הכללי. סעיף 35 לחוק קובע כי **"בית-המשפט ימנה לאפוטרופוס מי שנראה לו בנסיבות העניין מתאים ביותר לטובת החסוי"**.

2.1.3 שכר הטרחה שגובים התאגידים

האפוטרופוס הכללי עשה הסדרים עם תאגידים, ונקבעו בהם בין היתר שכר טרחה מדורג שהתאגיד רשאי לגבות לפי הכנסתו של החסוי ושל שירותים שעל התאגיד לספק לחסוי. ההסדרים של כל תאגיד אושרו בנפרד בבית-המשפט, וזה קבע כי כל צד רשאי להגיש לבית-המשפט בכל עת בקשה לשינוי ההסדר, בצירוף תגובת הצד השני.⁶ כאשר מדובר באפוטרופוס יחיד המטפל בחסוי יחיד, יש להגיש בקשה לבית-המשפט רק בדיעבד.⁷

2.2 "מקבל גמלה"⁸

חולה אשר אינו מסוגל לנהל את הכנסתו מקצבה המתקבלת מהמוסד לביטוח לאומי יכול להעביר את כספי הקצבה לאדם או לגוף שינהלו את הכנסתו בעבורו על-פי צרכיו. הסדר זה נעשה דרך המוסד לביטוח לאומי בהמלצת עובד סוציאלי מטפל, והקצבה מועברת למקבל הגמלה במקום לחולה.

⁵ פסול דין - אדם שמחמת מחלת נפש או ליקוי בשכלו אינו מסוגל לדאוג לענייניו.

⁶ מבקר המדינה, דוח שנתי מס' 54ב' לשנת 2003, 5 במאי 2004, עמ' 657-688.

⁷ איריס פרידמן, רו"ח, ממונה ארצית פיקוח על אפוטרופוסים ומנהלי עיזבון במשרד המשפטים, פקס, 9 במאי 2004.

⁸ אתר משרד הבריאות: www.health.gov.il, תאריך כניסה: 9 במאי 2004.

2.3 טיפול סוציאלי בחסויים

רבים מהחסויים מוגדרים גם "נזקקים"⁹ לפי חוק שירותי הסעד, התשי"ח-1958, וזכאים לסעד באמצעות המחלקות לשירותים חברתיים של הרשויות המקומיות. הטיפול הסוציאלי בחסויים צריך לכלול בין היתר מעקב אחר תנאי מגוריהם ואחר מצבם הכלכלי, הבריאותי והסוציאלי.

3. דוח מבקר המדינה בנושא "פיקוח על הטיפול בחסויים"¹⁰

מבקר המדינה בחן בחודשים פברואר-ספטמבר 2003 את הפיקוח על הטיפול בחסויים. להלן עיקרי ממצאיו שפורסמו בדוח מבקר המדינה האחרון (מס' 54ב'): :

- הפיקוח של האפוטרופוס הכללי מצטמצם רק לצד הכספי (ניהול רכושו של החסוי), והוא אינו מפקח על טיפולם של האפוטרופוסים בענייני גוף. גם רשויות הרווחה אינן עוקבות אחר החסויים. כך, למעשה אין פיקוח על הטיפול הפיזי בחסויים.
- רוב רובם של הצווים למינוי אפוטרופוסים לענייני גוף בלבד אינם נרשמים במאגרי הנתונים של האפוטרופוס הכללי.
- בדיקת נתוני מערכת הפיקוח על 75 חסויים שהאפוטרופוסים שמונו להם נפטרו העלתה, כי משך הזמן ממועד פטירת האפוטרופוס ועד למועד הביקורת שבו היו החסויים ללא אפוטרופוס היה 10 שנים בממוצע. הדבר נובע בין השאר מאיחור של האפוטרופוס הכללי באיתור המידע על מות האפוטרופוס, ובעיקר ממשך הטיפול של משרד הרווחה במינוי אפוטרופוס חדש.
- האפוטרופוס הכללי פטר אפוטרופוסים רבים מהגשת הדוחות השנתיים שהם חייבים בהגשתם על-פי החוק, אף שלא הייתה לו סמכות לכך. במקרים אחרים לא פעל האפוטרופוס הכללי כדרוש כדי לקבל מאפוטרופוסים את הדוחות הכספיים שהם חייבים בהגשתם, ודוחות רבים שהתקבלו לא נבדקו.
- נמצא כי האפוטרופוס הכללי אינו עושה בדיקות מדגמיות לאימות המידע הכלול בפרטות¹¹ המתקבלות אצלו, והוא מסתפק בהצהרת האפוטרופוס על נכונות הפרטה. בכלל זה אין האפוטרופוס הכללי בודק אם יש לחסוי נכסים שהאפוטרופוס לא דיווח עליהם.
- לרוב החסויים לא עשו המפקחים אומדן של צרכים, שנועד בין היתר לשמש אמת מידה לבדיקת סבירות ההוצאות שהאפוטרופוס מדווח עליהן, כנדרש על-פי נוהלי האפוטרופוס הכללי.
- נמצא כי רוב החסויים לא היו רשומים בלשכות הרווחה משום שלשכת היועץ המשפטי במשרד הרווחה לא דיווחה ללשכות על מינוי האפוטרופוס, וכך נמנע פיקוח סוציאלי מקצועי על החסויים.

⁹ "נזקקי" – אדם הזקוק לסעד מחמת גילו, מצב בריאותו, ליקויו הרוחני או הגופני או מסיבות אחרות, הכול לפי מבחנים שנקבעו בתקנות".

¹⁰ מבקר המדינה, דוח שנתי מס' 54ב' לשנת 2003, 5 מאי 2004, עמ' 657-688.

¹¹ פרטה – דוח שמגיש האפוטרופוס לאפוטרופוס הכללי על מצבו הכספי של החסוי ועל מצב נכסיו בעת קבלת המינוי.

- כאמור, המוסד לביטוח לאומי ממנה לזכאים לגמלה שאינם מסוגלים לגבותה מחמת מוגבלותם אדם או תאגיד שיקבל עבורם את הגמלה. המבקר מצא כי המוסד לביטוח לאומי לא פיקח כנדרש על מקבלי הגמלה, והתיר למקבלי הגמלה לנכות כספים מסכום הגמלה אף שלא ניתנה להם סמכות לכך בחוק הביטוח הלאומי.
- ברישום הממוחשב של הנהלת בתי-המשפט אין אפשרות לזהות בוודאות אם צו המינוי לאפטרופוס שהוצא לחסויים קבוע או זמני, ואין לדעת את מספרם המדויק וזהותם של כלל החסויים שמונו להם אפטרופוסים במינוי קבוע.
- נמצאו אי-התאמות ברישום המידע בין המערכת הממוחשבת של הנהלת בתי-המשפט לבין המערכת של האפטרופוס הכללי, וכן צווי מינוי לאפטרופוס שלא נרשמו אצל האפטרופוס הכללי. כך, אין לאפטרופוס הכללי מידע מדויק ומעודכן על החסויים שמונו להם אפטרופוסים ולא מתקיים התנאי הבסיסי לקיום פיקוח יעיל על הטיפול של האפטרופוסים בחסויים.
- יש חסויים חסרי בית שנותרים באשפוז בבתי-חולים גם לאחר שהסתיים הטיפול הרפואי בהם, מאחר שאין מי שמוכן להתמנות לאפטרופוס עליהם. כמו כן נמצא כי לאפטרופוס הכללי ולמשרד הרווחה לא היה מידע על היקף הבעיה, ולא נמצא תיעוד לכך שהם גיבשו תוכנית לפתרונה.
- האפטרופוס הכללי אינו בודק אם החסויים מקבלים מהתאגידים את מלוא השירותים שהם זקוקים להם מתוך סל השירותים שהתאגידים התחייבו לספק.
- בשנים 2002-2003 פנו גורמים המטפלים בחסויים במשרד הרווחה ובמשרד הבריאות לאפטרופוס הכללי בטענה שהשכר שהתאגידים גובים על-פי ההסכמים מחסרי אמצעים המתגוררים בקהילה מותר בידי החסויים סכום שאינו מאפשר להם קיום ראוי.

4. פיקוח האפטרופוס הכללי על האפטרופוסים

- לדברי איריס פרידמן, רו"ח, ממונה ארצית פיקוח על אפטרופוסים ומנהלי עיזבון:¹²
- * האפטרופוס הכללי הוסמך על-פי חוק הכשרות המשפטית והאפטרופסות, התשכ"ב-1962, לפקח על אופן ניהול הרכוש והכספים על-ידי האפטרופוסים. הפיקוח נעשה בשני משורים:
- האפטרופוס חייב להגיש לאפטרופוס הכללי פרטה בעת קבלת המינוי;
 - האפטרופוס חייב להגיש לאפטרופוס הכללי דוח כספי שנתי.
- * כיום פועלים כ-20 מפקחים בלבד, והם אמורים לפקח על כ-29,500 תיקי אפטרופסות וכ-5,000 תיקי עזבונות. הפיקוח נעשה בקביעות, וניתנת עדיפות לתלונות של גורמים שונים.
- * לאפטרופוס הכללי יש סמכות לפקח על ניהול הרכוש והכספים של החסויים בלבד, ומשרד הרווחה אמור לפקח על הטיפול הפיזי.

¹² איריס פרידמן, רו"ח, ממונה ארצית פיקוח על אפטרופוסים ומנהלי עיזבון, משרד המשפטים, שיחת טלפון, 5 במאי 2004; פקס, 9 במאי 2004.

* יש שיתוף פעולה בין משרד הרווחה לאפוטרופוס הכללי בתחומים רבים: טיפול בתלונות, העברת מידע על אפוטרופוסים שנפטרו ועוד. בהקשר זה יצוין כי ביולי 2001 הוצעו האפוטרופוס הכללי ומשרד הרווחה להקים במשרד הרווחה יחידה לפיקוח על האפוטרופוסים בענייני גוף. היחידה אמורה לכלול אנשי מטה ועובדים סוציאליים ברשויות המקומיות שיעשו ביקורי בית בביתו של החסוי או במוסד שבו הוא מאושפז. נוסף על כך, עובדי היחידה היו אמורים לבחון את תפקוד האפוטרופוס ולהגיש דוח פיקוח תקופתי ליחידת הפיקוח ולאפוטרופוס הכללי. עד כה לא יושמה התוכנית בשל העדר תקציב.¹³

* הפיקוח על התאגידים שונה מהפיקוח על אפוטרופוס יחיד לחסוי יחיד בכמה תחומים, ובהם:

- **דיווחים:** היות שגופי האפוטרופוסות מתקיימים מגביית שכר מחסויים בלבד, האפוטרופוס הכללי דורש נוסף על הדוחות הפרטניים בדבר ניהול הכספים של החסויים, גם דוחות כספיים מבוקרים בדבר ניהול התאגיד.

- **שכר טרחה:** בית-המשפט רשאי לקבוע לאפוטרופוס שכר עבור הטיפול בחסוי, והשכר משולם מכספי החסוי. כאשר מדובר באפוטרופוס יחיד המטפל בחסוי יחיד, יש להגיש בקשה לבית-המשפט רק בדיעבד. אשר לגופים הגדולים, יש הסדרי שכר שאושרו על-ידי בית-המשפט ומאפשרים להם לגבות את השכר מדי חודש.

* אם מתגלה שהאפוטרופוס נהג שלא כשורה, עומדות בפני האפוטרופוס הכללי כמה אפשרויות: להדריך את האפוטרופוס כיצד עליו לנהוג בנושאים מסוימים, לפנות לבית-המשפט להחלפתו או להגיש נגדו תביעה בבית-משפט. אין בידי האפוטרופוס הכללי נתונים בדבר מספר המקרים שבהם קרה הדבר או בדבר מספר התלונות שהתקבלו במשרדם על אפוטרופוסים.

* לשם הנחיית האפוטרופוסים הוציא האפוטרופוס הכללי כמה סוגים של דפי הנחיות:

- **דף הנחיות למועמדים לתפקיד אפוטרופוס:** דף ההנחיות יצא בכמה שפות, ופקידי הסעד מוסרים אותו לאפוטרופוסים עוד קודם למינוים.

- **דף הנחיות לאפוטרופוסים:** נשלח לאפוטרופוס לאחר המינוי.

- **סל טיפול בחסויים:** דף הנחיות זה גובש לאחרונה בוועדה מיוחדת שהוקמה במשרד המשפטים לשם קביעת נהלים לפעילות "קרן לטיפול בחסויים".

5. המוסד לביטוח לאומי¹⁴

כאמור, חולה אשר אינו מסוגל לנהל את הכנסתו מקצבה המתקבלת מהמוסד לביטוח לאומי יכול להעביר את כספי הקצבה לאדם או לגוף שינהלו אותה בעבורו על-פי צרכיו.

¹³ מבקר המדינה, דוח מס' 52' לשנת 2001, 29 באפריל 2002.

¹⁴ עיריית פלדמן, מנהלת אגף גמלאות נכות, המוסד לביטוח לאומי, פקס, 10 במאי 2004.

5.1 מספר מקבלי קצבאות שגמלתם מנוהלת בידי אחרים

סוג	מספר מקבלי קצבת נכות	מספר מקבלי קצבת זקנה ושאיירים
אפוטרופוס	3,978	1,676
מינוי כמקבל גמלה	22,312	4,490

5.2 מקבלי קצבאות שגמלתם מנוהלת בידי גוף ציבורי (אפוטרופוס או מקבל גמלה)

גוף	מספר מקבלי קצבת נכות	מספר מקבלי קצבת זקנה ושאיירים
אקי"ם אפוטרופוסות	838	—
הקרן לטיפול בחסויים	2,047	2,787
עמותת ש.פ.ר	161	

5.3 הפיקוח על הגופים

לדברי גבי עירית פלדמן, מנהלת אגף גמלאות נכות במוסד לביטוח לאומי, בעבור מי שמונה לו אפוטרופוס הפיקוח נעשה על-ידי האפוטרופוס הכללי ולא על-ידי המוסד. בעבור מי שמונה לו מקבל גמלה, הפיקוח נעשה כך:

- בעניין מקבלי קצבת נכות, במהלך השנים עשה המוסד לביטוח לאומי סקרים ובהם בדק בדיקה מדגמית את הטיפול במי שמונה להם מקבל גמלה.¹⁵
- אצל קשישים נעשים ביקורים של מתנדבי הייעוץ לקשיש.
- טיפול על-פי תלונות המתקבלות במוסד.

נוסף על כך, כאשר מתגלה שמקבל גמלה או אפוטרופוס אינו ממלא את חובתו, דהיינו, שהוא אינו משתמש בכספי הגמלה לטובתו ולרווחתו של הנכה, המוסד מפסיק את העברת כספי הגמלה לידיו, והוא עלול להיתבע לדין בגין כספים שלא השתמש בהם לטובת החסוי. במקרים אלו המוסד פועל למינוי מקבל גמלה אחר, גם כאשר מדובר באפוטרופוס. הטיפול נעשה בתיאום עם הממונה על האפוטרופוסים במשרד האפוטרופוס הכללי.

5.4 גובה דמי הטיפול המשולמים למקבלי הגמלה

גובה דמי הטיפול המשולמים לעמותות עבור ניהול גמלה:

- למי שהכנסותיו הן מקצבה בלבד: 16.48 ש"ח בחודש.
- לזכאי שמלבד הקצבה יש לו כספים אחרים בסכום של 3,297 ₪ בשנה לפחות: סך של 79.12 ש"ח בחודש.

5.5 תוכניות עתידיות לפיקוח

לדברי גבי פלדמן, בימים אלו המוסד לביטוח לאומי נערך למשלוח שאלונים למקבלי הגמלה על אופן ניצול כספי הגמלה. בשלב הראשון ייערך ניסוי מצומצם וממנו יופקו לקחים. לאחר מכן

¹⁵ למשל, לאחרונה נבדק הטיפול של הקרן לטיפול בחסויים במקבלי גמלה. הממצאים הובאו לידיעת הנהלת הקרן, וזו בדקה כל מקרה לגופו והחליטה כיצד לפעול.

המוסד מתעתד לשלוח מדי שנה שאלונים לכלל מקבלי הגמלה שהוא מינה. **לטענתה, יש לתת את הדעת על כך שלביצוע המשימה יידרש כוח אדם נוסף.**

6. גופים לטיפול בחסויים

כיום פועלים 10 גופים לטיפול בחסויים. הגופים הגדולים הם הקרן לטיפול בחסויים, עמותת ש.פ.ר ועמותת אקיי"ם אפוטרופסות.¹⁶ להלן פירוט הפעילות של גופים אלו:

6.1 הקרן לטיפול בחסויים¹⁷

הקרן לטיפול בחסויים (להלן: הקרן) היא תאגיד הקדש ציבורי (ללא מטרות רווח) שהוקם בשנת 1977 על-ידי האפוטרופוס הכללי במשרד המשפטים, כדי להתמנות לאפוטרופוס על חסויים שלא מונו להם אפוטרופוסים.

הקרן לטיפול בחסויים מקבלת שני סוגי מינויים:

- **מינוי מבתי-משפט לשמש אפוטרופוס אישי של חסוי, בקביעות, לפרק זמן קצוב או לפעולה מוגדרת.**

- **מינוי למקבלת גמלה על-ידי המוסד לביטוח לאומי כדי לדאוג לרווחת החסוי באמצעות גמלה זו.**

כיום, הקרן מטפלת בכ-4,830 חסויים, ומהם כ-3,000 כאפוטרופוס על סמך מינוי מטעם בית-המשפט לענייני משפחה וכ-1,830 כמקבלת גמלה על סמך מינוי מטעם המוסד לביטוח לאומי. במסגרת פעילות הקרן נציגיה מבקרים את החסויים ודואגים לרווחתם האישית, ובכלל זה רכישת ציוד אישי. נוסף על כך, הקרן דואגת למטפלים אישיים לחסויים הזקוקים לכך ויכולים לממן פעילות זו, יוזמת ביקורים של בני משפחה קרובים, מנהלת את ענייניהם הכספיים והאישיים של החסויים, עושה כינוס נכסי החסויים, פועלת לקבלת הכנסותיהם וזכויותיהם, מנהלת את חשבונותיהם, משקיעה את כספם (במסגרת החוק והתקנות), דואגת לסידורי אשפוז בעת הצורך, דואגת לטיפול בדירות החסויים (כולל שיפוץ, ביטוח, השכרה ותחזוקה לפי הצורך) ועוד.

לקרן ארבעה סניפים – בירושלים, בתל-אביב, בחיפה ובבאר-שבע. פעילות הקרן ממומנת מדמי טיפול חודשיים הנגבים מהחסויים.

פיקוח על הקרן לטיפול בחסויים:

הקרן נתונה בפיקוח של האפוטרופוס הכללי ושל בית-המשפט. דיווחי הקרן מוגשים לאפוטרופוס הכללי, ובהם –

- פרטה;
- דוח שנתי על הפעילות הכספית בחשבונו האישי של החסוי ועל מצבו הכספי;
- דוח ענייני שנתי על הטיפול האישי של הקרן בחסוי;

¹⁶ איריס פרידמן, רו"ח, ממונה ארצית פיקוח על אפוטרופוסים ומנהלי עיזבון במשרד המשפטים, שיחת טלפון, 5 במאי 2004; פקס, 9 במאי 2004.
¹⁷ הקרן לטיפול בחסויים, מכתב, 9 במאי 2004.

- דוח סופי בסיום תקופת האפוטרופסות על מצבו הכספי של החסוי ועל מצב ענייניו. בכל הנוגע לחסויים במינוי מטעם המוסד לביטוח לאומי, הקרן מגישה למוסד לביטוח לאומי דוח אחת לשנה הכולל יתרות והוצאות שהוצאו עבור החסוי.

פיקוח פנימי: נציגי הקרן מבקרים את החסוי 2-4 פעמים בחודש, עומדים על מצבו, משוחחים עמו, רוכשים בעבורו מצרכים ובגדים וכשאפשר אף מוציאים אותו לבילוי מחוץ לכותלי המוסד. עובדי הקרן מפקחים על פעולות הנציג, ועל הנציג לדווח אחת לחודש לקרן על מצבו הפיזי של החסוי ולתת דוח כספי מפורט על ההוצאות שהוציא עבור החסוי.
שכר הנציג: הנציג מקבל שכר מהקרן בסך של 30 ש"ח לחודש לחסוי מאושפז ו-50 ש"ח לחסוי בקהילה.

דמי הטיפול שהקרן גובה:

הקרן גובה דמי טיפול מדורגים על-פי הכנסותיו של החסוי. להלן פירוט גובה דמי הטיפול:

א. חסויים מאושפזים

מינוי לענייני רכוש – שכ"ט חודשי (ש"ח)	מינוי כללי – שכ"ט חודשי (ש"ח)	הכנסות החסוי (ש"ח)
68.50	114	עד 357
110.50	184.30	מ-358 עד 526
161.50	269	מ-527 עד 1,024
235.90	393	מ-1,025 עד 1,708
251.50	419	מעל 1,708

ב. חסויים לא מאושפזים

מינוי לענייני רכוש – שכ"ט חודשי (ש"ח)	מינוי כללי – שכ"ט חודשי (ש"ח)	הכנסות החסוי (ש"ח)
211.30	352	עד 1,708
294.70	491	מ-1,709 עד 2,733
369	615	מ-2,734 עד 4,101
503	838.30	מעל 4,101

יש לציין כי לדברי הקרן, על-פי רוב דמי הטיפול שהיא גובה נמוכים מהסכומים המותרים על-פי תקנות הכשרות המשפטית והאפוטרופסות (כללים בדבר שכר לאפוטרופוסים), התשמ"ט-1989.

6.2 אק"ם אפוטרופסות¹⁸

אק"ם אפוטרופסות משמשת אפוטרופוס למפגרים במוסדות; בהנהלת העמותה יושבים גם הורים של ילדים הלוקים בפיגור שכלי.

¹⁸ יזהר דמרי, מנהל מחלקת אק"ם אפוטרופסות, שיחת טלפון, 9 במאי 2004.

לדברי מר יזהר דמרי, מנהל מחלקת אק"ים אפוטרופסות, העמותה משמשת אפוטרופוס לכ- 1,200 חסויים בכל הגילים. העמותה שואפת שלכל חסוי יהיה אפוטרופוס, בין מבני משפחתו ובין באמצעות העמותה.

החסויים שוהים במסגרות הקיימות בקהילה ובסידור החוץ-ביתי בכל רחבי הארץ – בבית, במשפחות אומנה, בדירות הוסטלים, במערכי דיור ובמעונות פנימייה. רוב החסויים הם מעל גיל 18 וזכאים לקצבת נכות כללית.

הפיקוח של רשויות השלטון על החסויים: לדברי מר דמרי, בכל סידור חוץ-ביתי מעורב עובד סוציאלי מטעם האגף לטיפול במפגר במשרד הרווחה, והוא בוחן את הטיפול הניתן לחוסה במוסד, את רשימת המבקרים אותו ועוד. על מסגרות בקהילה יש פיקוח של רשויות הרווחה ברשות המקומית, העומדות בקשר עם החסוי ובוחנות את מצבו, וכן של אנשי מקצוע ועובדים סוציאליים במסגרות שבהן החוסה שוהה, כגון בתי-ספר לחינוך מיוחד ומפעלי עבודה שיקומיים.

פיקוח פנימי: לכל חסוי יש "מבקר", והוא נפגש אתו אחת לשבוע למשך שעה לפחות. בביקור החסוי מקבל חבילה של רכישות רווחה (מוצרי היגיינה, קוסמטיקה ועוד). נוסף על כך, בעמותה יש עובדים סוציאליים אזוריים המפקחים על עבודת המבקרים, והמבקרים נדרשים להגיש להם דוח חודשי על כל אחד מהחוסים. הנהלת העמותה מקיימת אף היא ביקורים במוסדות כדי לבחון את מצב החסויים בשטח.

לטענת מר דמרי נודעת חשיבות רבה לביקורים השבועיים, היות שפעמים רבות החוסים אינם יכולים להתלונן מפאת מוגבלותם, והביקור משמש גם לביקורת וגם ככלי ליצירת קשר אישי עם החסוי.

6.3 עמותת ש.פ.ר.¹⁹

עמותת ש.פ.ר. היא עמותה שעיסוקה מתן שירותי אפוטרופסות למגוון אוכלוסיות (קשישים, קטינים, מפגרים, נפגעי נפש ועוד), במגוון מסגרות (בקהילה, במוסדות, בבתי-חולים מסוגים שונים, בהוסטלים ועוד). היא פועלת על-פי מינויים שונים – כלליים, לרכוש בלבד, לגוף בלבד ומינויים המוגבלים לפעולה מסוימת. כמו כן, העמותה משמשת מקבל גמלה מטעם המוסד לביטוח לאומי.

העמותה הוקמה לפני כתשע שנים, וכיום היא מטפלת ביותר מ-950 חסויים ומקבלי גמלה בכל רחבי הארץ, כדלקמן:

באזור הדרום – כ-70 חסויים וכ-30 מקבלי גמלה.

באזור ירושלים – כ-80 חסויים וכ-20 מקבלי גמלה.

באזור חיפה והצפון – כ-190 חסויים וכ-50 מקבלי גמלה.

באזור תל-אביב והמרכז – כ-500 חסויים וכ-70 מקבלי גמלה.

¹⁹ גיא סתיו, מנכ"ל עמותת ש.פ.ר., פקס, 10 במאי 2004.

הפיקוח על העמותה: העמותה כפופה לפיקוחו של האפוטרופוס הכללי. אחת לשנה, עם פטירתו של החסוי או עם פקיעתו של צו המינוי, מוגש לאפוטרופוס הכללי דוח כספי ובו פירוט הפעילות הכספית הנוגעת לחסוי. כמו כן פעילותה של העמותה נתונה בפיקוחו של בית-המשפט אשר מינה אותה כאפוטרופוס בכל מקרה ומקרה.

פיקוח פנימי: הפיקוח הפנימי בעמותה על הפעילות השוטפת ועל הטיפול בחסויים נעשה על-ידי עובדים סוציאליים מוסמכים. הם עומדים בקשר שוטף הן עם החסויים הן עם הגורמים הטיפולים בקהילה ובמסגרות שבהן החסויים שוהים.

דמי הטיפול שגובה העמותה:

- שכר הטרחה שהעמותה זכאית לו תלוי במעמד המטופלים – חסויים או מקבלי גמלה:
- שכר הטרחה עבור הטיפול בחסויים נקבע לפי הסכם בין עמותת ש.פ.ר לבין האפוטרופוס הכללי ובאישורו של בית-המשפט. גובה הסכום תלוי בסוג המינוי, בהכנסתו של החסוי, בצרכיו ובמצבו. הסכומים נעים בין 50 ש"ח ל-840 ש"ח בחודש.
 - שכר הטרחה במינוי מקבל גמלה מאת המוסד לביטוח לאומי הוא קבוע, ועומד היום על 16.75 ₪. כאשר החסוי מקבל קצבה מוגדלת אפשר לגבות עמלה של 60 ש"ח בחודש.

מקורות

ספרות וחקיקה

- מבקר המדינה, דוח שנתי 52'ב' לשנת 2001, 29 באפריל 2002, עמ' 175.
- מבקר המדינה, דוח שנתי 54'ב' לשנת 2003, 5 במאי 2004, עמ' 657-688.
- חוק הכשרות המשפטית והאפוטרופסות, התשכ"ב-1962.
- אתר משרד הבריאות: www.health.gov.il, תאריך כניסה: 9 במאי 2004.

מכתבים ושיחות טלפון,

- הקרן לטיפול בחסויים, מכתב, 9 במאי 2004.
- דמרי יזהר, מנהל מחלקת אק"ים אפוטרופסות, שיחת טלפון, 9 במאי 2004.
- עירית פלדמן, מנהלת אגף גמלאות נכות, המוסד לביטוח לאומי, פקס, 10 במאי 2004.
- פרידמן איריס, רו"ח, ממונה ארצית פיקוח על אפוטרופוסים ומנהלי עיזבון במשרד המשפטים, שיחת טלפון, 5 במאי 2004; פקס, 9 במאי 2004.
- סתיו גיא, מנכ"ל עמותת ש.פ.ר, פקס, 10 במאי 2004.